

TURINYS

Pratarmė lietuviškam leidimui.....	7
Prologas	10
I. Šaltasis karas	13
Kūrimosi metai (1955–1972).....	15
<i>Užsienio politikos aspektai</i>	15
<i>Vidaus politikos aspektai</i>	21
<i>Nauji orientyrai</i>	26
<i>Ribotas pasirengimas gynybai</i>	36
Įsitvirtinimo metai (1972–1990)	43
<i>Užsienio politikos aspektai</i>	43
<i>Reformų galimybės ir ribos</i>	47
<i>Vermachtas nauju pavidalu?</i>	53
<i>Mokytis karo</i>	59
II. Operacijos už teritorijos ribų (1991–2021)	71
Nuo Somalio iki Kosovo	73
Tradicija ir dešinysis ekstremizmas	95
Neįmanoma misija Hindukuše	107
Nuo Irako iki Malio	127
Atgal į pradžią: sugrįžimas prie teritorinės ir kolektyvinės gynybos	139
III. Istorinis lūžis?!	147
Apie politikų atidėliojimą.....	155
Daugumos ir mažumos visuomenėje.....	163
Ar Bundesverui trūksta valios reformoms?	169
Epilogas.....	175
Bibliografija.....	177

Pratarmė lietuviškam leidimui

Šios knygos rankraštis buvo baigtas 2025 m. sausio pradžioje. Nuo to laiko pasaulyje daug įvyko. Donaldui Trumpui pradėjus antrąją prezidento kadenciją, labai greitai tapo juntamas esminis Jungtinių Valstijų saugumo politikos pokytis. Viceprezidento J. D. Vance'o pasirodymas Miunchene bei Volodymyro Zelenskio pažeminimas Ovaliajame kabinete parodė, kad ši administracija į pasaulį žvelgia kitaip nei jos pirmtakės. Trumpas atsiitraukė nuo Ukrainos, sumažino jai teikiamą paramą ir kurį laiką atrodė, jog jis galėtų būti pasirengęs palikti ją Putino valiai. Ar tokiomis aplinkybėmis dar buvo įtikinama manyti, kad NATO kolektyvinės gynybos garantija pagal 5-ąjį straipsnį tebėra galiojanti? O gal NATO apskritai stovėjo ant žlugimo slenksčio?

Kol kas padėtis nesusiklostė taip blogai, kaip dar 2025 m. kovą nuogąstavau. Trumpas taikos derybose su Ukraina atsižvelgė ir į europiečių pozicijas, NATO tebeegzistuoja, kaip ir Amerikos kariai bei branduoliniai ginklai Europoje. Tačiau naujoji JAV vyriausybės nacionalinio saugumo strategija ir Trumpo viešai paskelbtas noras aneksuoti Grenlandiją rodo, kad senieji transatlantinės partnerystės laikai baigėsi. Tai nebūtinai reiškia 5-ojo straipsnio atsisakymą. Tačiau europiečiai nebegali aklai pasikliauti, kad Jungtinės Valstijos visomis jėgomis atremtų Rusijos puolimą prieš Europos NATO valstybes. Šių aplinkybių pasekmės jau ne kartą aprašytos: Europa turi tapti savarankiškesnė saugumo politikos srityje ir

kartu stengtis išlaikyti Vašingtoną savo pusėje. Šis spaudimas jau duoda rezultatų: Europoje gynybai šiuo metu skiriama daugiau lėšų nei bet kada nuo Šaltojo karo pabaigos. Ypač Šiaurės ir Vidurio Rytų Europoje daug investuojama į gynybinį pajėgumą. Tačiau koordinavimo srityje, ypač gynybos pramonėje, Europa realiai efektyvesnė netapo.

O kaip Vokietija? 2025 m. kovą naujoji Vokietijos vyriausybė nusprendė 3,5 proc. bendrojo vidaus produkto skirti gynybai, o dar 1,5 proc. – infrastruktūros priemonėms, kurios netiesiogiai taip pat prisideda prie valstybės gynybinio pajėgumo stiprinimo. Taip buvo atverti finansiniai vartai, o federalinis kancleris Friedrichas Merzas paskelbė aiškią nuostatą: „Bet kokia kaina!“ Didinant gynybos pajėgumus, dabar nebeturi būti jokių kompromisų. NATO šias investicijas sutiko su dideliu pripažinimu, taip pat ir Lietuvoje. Tačiau pasigirdo ir kritiškų balsų, pavyzdžiui, iš Paryžiaus, kur baiminamasi dėl Prancūzijos kariuomenės pozicijų Europoje, jei Vokietija iki 2029 m. kasmet gynybai skirs 150 mlrd. eurų. Senosios konkurencijos linijos čia akivaizdžios, kaip ir baimė, kad dėl vokiškų investicijų bus prarasta santykinė įtaka.

Tačiau problemų kyla ir kitoje srityje. Siekdamas įvykdyti NATO keliamus reikalavimus, Bundesveras turėtų per trumpą laiką išaugti nuo 180 000 iki 260 000 aktyvių karių ir turėti apie 200 000 rezervistų. Greičiausias kelias tam būtų atrankinė karo prievolė, pavyzdžiui, pagal Danijos arba Švedijos modelį. Tačiau dėl stipraus Socialdemokratų partijos pasipriešinimo buvo nuspręsta išlaikyti savanorišką karo tarnybos modelį. Tiesa, nuo 2027 m. visi jauni vyrai bus šaukiami į medicininę patikrą. Ar vėliau pavyks rasti politinę daugumą privalomajai

karo tarnybai atkurti, bent jau šioje kadencijoje atrodo mažai tikėtina. Be tokio nuoseklaus žingsnio iš esmės neįmanoma išspręsti personalo problemų, ypač kovidiniuose daliniuose. Šioje srityje Vokietija, deja, neparodė tokio pat ryžto kaip finansų politikoje.

Nedidelė pažanga matoma ir struktūrinių reformų srityje, kurios iki šiol nėra įgyvendinamos pakankamai nuosekliai. Bundesveras išlieka toks, koks yra dabar – kone tobula vokiškos biurokratijos karikatūra. Tai galėtų pasikeisti tik tuo atveju, jeigu būtų drastiškai sumažintas perteklinis tarnybų, štabų ir administracinių struktūrų personalo skaičius. Tačiau šiuo metu tam nėra politinės valios – nei kariuomenėje, nei politikoje. Spaudimas nuosekliai ir iš esmės permąstyti šalies ir Aljanso gynybos užduotį vis dar nėra pakankamai didelis. Tai patvirtina ir visuomenės apklausos: Vokietijos dalyvavimo kare baiminasi 41 proc. gyventojų – tai tik devintoji vieta baimių skalėje. Nerimas dėl didėjančių pragyvenimo išlaidų, migracijos ar politikos sistemos perkrovos ir toliau lenkia karo baimę, o tai neišvengiamai daro poveikį politiniams sprendimams. Politika tiki galinti reformuoti ginkluotąsias pajėgas nekeisdama sistemos, tačiau vargu ar tai įmanoma. Be to, Vokietija nėra NATO rytiniame flange, todėl ir Rusijos puolimo grėsmės suvokimas čia kitoks nei, pavyzdžiui, Lietuvoje. Nepaisant to, Bundesveras toliau žengia į priekį savo kelyje link karo parengties. Ar to pakaks, kad kritiniu atveju būtų galima sėkmingai apginti Lietuvą, labai priklausys nuo to, kokiomis sąlygomis ir kada toks scenarijus taptų realybe. Lemiamas klausimas išlieka, ar Putinas lėtai judantiems europiečiams apskritai paliks pakankamai laiko ginkluotis.

Sönke Neitzel

ISTORINIS LŪŽIS?!

2022 m. vasario 24 d. anksti ryte, apie ketvirtą valandą, pirmieji Rusijos kariuomenės daliniai peržengė Ukrainos sieną. Tą rytą Vokietijos sausumos pajėgų inspektorius Alfonsas Maisas socialiniame tinkle „LinkedIn“ parašė: „Per 41 taikios tarnybos metus nebūčiau patikėjęs, kad dar teks išgyventi karą. O Bundesveras (kariuomenė, kuriai man leista vadovauti) daugiau ar mažiau paliktas likimo valiai. Galimybės, kurias politikams galime pasiūlyti Aljansui paremti, itin ribotos. Visi numatėme, kad tai įvyks, tačiau nesugebėjome savo argumentais prasimušti, padaryti išvadų iš Krymo aneksijos ir jų įgyvendinti.“

Maisas buvo teisus, nors politikoje ir kariuomenėje netrūko manančiųjų, kad tokią dieną viešai pripažinti savo silpnumą yra nederama. Šis įrašas buvo vienas iš nedaugelio pastarųjų dešimtmečių atvejų, kai aukšto rango karininkas išdrįso viešai užimti kritišką poziciją. Ir tai jam vos nekainavo darbo. Jis nebuvo atleistas tik todėl, kad vos prieš kelias savaites karinio jūrų laivyno inspektorius dėl neapgalvotų pasisakymų užsienio keilionės metu jau buvo išleistas į išankstinę pensiją. Savo pareiškimu Maisas privertė politikus būti sąžiningus – dabar niekas nebegalėjo gražinti arba maskuoti padėties. Po trijų dienų Olafas Scholzas ėmėsi drąsių veiksmų. „Mes išgyvename istorinį lūžį. Ir tai reiškia, kad pasaulis nebebus toks pats kaip prieš tai“, – pareiškė jis. Scholzas paskelbė, kad jo vyriausybė užtikrins Vokietijos laisvę,

demokratiją ir gerovę. Jis kalbėjo apie paramą Ukrainai, sankcijas Rusijai, apie tai, kad prireikus bus ginamas kiekvienas NATO teritorijos centimetras, ir galiausiai apie 100 mlrd. eurų specialųjį fondą bei pažadą, jog nuo šiol „kasmet daugiau nei 2 proc. BVP bus investuojami į gynybą“.

Tai neabejotinai buvo viena svarbiausių saugumo politikos kalbų Vokietijos Federacinės Respublikos istorijoje, kuri kartu žymėjo ir aiškų posūkį ginkluotės politikos srityje. Buvo paskelbta apie ginkluotų bepiločių orlaivių „Heron TP“ įsigijimą, taip pat apie moderniausių naikintuvų F-35 įsigijimą, kad būtų užtikrintas branduolinio ginklo dalijimasis, t. y. galimybė panaudoti amerikietiškus taktinius branduolinius ginklus, laikomus Biuchelio kariniame aerodrome Eifelio regione. Ankstesniais metais SDP dėjo visas pastangas, kad, blokuodama naujo tipo naikintuvų įsigijimą, iš esmės nutrauktų Vokietijos dalyvavimą NATO branduolinio ginklo dalijimosi sistemoje. 2019 m. Ursula von der Leyen netgi išleido į išankstinę pensiją oro pajėgų inspektorių Karlą Müllnerį, nes šis viešai pasisakė už F-35 įsigijimą. Taigi dabar, spaudžiant įvykiams, buvo atlikta ryški krypties korekcija. Be to, Vokietijos vyriausybė žengė dar vieną netikėtą žingsnį – pradėjo Europos oro gynybos iniciatyvą „Dangaus skydas“. Siekdama dideliu atstumu kovoti su Rusijos balistinėmis raketomis, ji užsakė amerikiečių ir izraeliečių sukurtas priešraketines sistemas „Arrow-3“.

Tačiau, remdamas Ukrainą, Berlynas iš pradžių laikėsi jau patikrintos taktikos – rikiuotis NATO konvojaus gale. Sprendžiant iš viešai matomų veiksmų, vyriausybė

ne tiek veikė, kiek reagavo į stiprų spaudimą iš išorės ir iš vidaus. Iš pradžių ginklai nebuvo tiekiami, tada buvo, paskui vėl ne; tada sandėliuose atsirado kažkas tinkamo, paskui nebuvo sunkiosios ginkluotės; tada imtasi vadinamųjų žiedinių mainų, o galiausiai pradėtas tiesioginis sunkiųjų ginklų tiekimas. Bet ir tai ne iš karto, o tik po kelių mėnesių. Taigi iš pradžių – nieko. 2022 m. pavasarį Vokietijos vyriausybė viešumoje pateikė itin prieštaringą vaizdą. Olafas Scholzas, bandydamas laviruoti tarp priešingų politinių ir visuomeninių spaudimų, stengėsi atsižvelgti, viena vertus, į savo partijos kairiojo sparno skepticizmą dėl visų karinių priemonių ir gyventojų baimes dėl karo eskalacijos, kita vertus, į raginimus ryžtingai remti Ukrainą. Taip 2022 m. balandžio 22 d. kancleris žurnale „Der Spiegel“ svarstė, jog Vokietija negalinti tiekti pėstininkų kovos mašinų „Marder“, nes esą būtina bet kokia kaina užkirsti kelią branduoliniam karui, tačiau, praėjus maždaug aštuoniems mėnesiams, šios mašinos vis dėlto buvo perduotos. Iki šiol Vokietija Ukrainai perdavė 140 kovos mašinų „Marder“. Panašiai klostėsi ir su kitomis ginklų sistemomis, pavyzdžiui, pagrindiniais kovos tankais „Leopard 2“. Iš pradžių buvo išsamiai ir garsiai aiškinama, kodėl jų tiekti neįmanoma, o po ilgų ir varginančių diskusijų sprendimas vis dėlto pakeistas. Tik sparnuotųjų raketų „Taurus“ klausimu Olafas Scholzas išlaikė savo poziciją.

Tačiau delsimas ir nerangi viešoji komunikacija neturėtų užgožti fakto, kad Vokietijos vaidmuo saugumo politikos srityje akivaizdžiai pradėjo keistis – nuo 5000 kovinių šalmų iki antro pagal dydį ginklų tiekėjo Ukrainai.

Jei pažvelgsime į Bundesverą, ir čia neįmanoma nepastebėti pokyčių. Ryškiausiai jie atsiskleidžia Boriso Pistoriuso (politiko, kuris 2023 m. pradžioje Gynybos ministerijoje pakeitė nesėkmingai dirbusią Christine Lambrecht) vartojamoje kalboje. „Turime būti pasirengę karui – turime pajėgti gintis ir tam paruošti Bundesverą ir visuomenę“, – taip 2023 m. spalio 29 d. Vokietijos televizijos kanalo ZDF laidoje „Berlin direkt“ kalbėjo Borisas Pistoriusas. Tai buvo išskirtiniai žodžiai. Karinė parengtis (vok. *Kriegstüchtigkeit*) – senas karinis terminas, kuris Bundesvere buvo vartojamas tai dažniau, tai rečiau. Užsienio misijų laikotarpiu jis beveik išnyko iš viešosios kalbos, tačiau nuo 2019 m. patyrė savotišką sugrįžimą. Be abejo, tai, ką kariškiai rašė už uždary durų, buvo viena, o tai, ką politikai sakė viešai, – visai kas kita. Pastaruosius dešimtmečius gynybos ministrai vengė žodžių „karas“ ir „kova“ kaip velnias kryžiaus. Borisas Pistoriusas šios politikos nebesilaikė. Jis viešai kalbėjo apie „gebėjimą kovoti tam, kad nereikėtų kovoti“ – taip, kaip tai darė politikai Šaltojo karo laikais.

Remiantis senąja Vokietijos Federacinės Respublikos tradicija, po tokių žodžių būtų buvę galima tikėtis pasipiktinimo audros. Prisiminkime Horstą Köhlerį, kuris 2005 m. pasitraukė iš federalinio prezidento pareigų po to, kai sulaukė griežtos viešos kritikos už pareiškimą, jog Vokietija savo kariuomene turi ginti ir ekonominius interesus. Tačiau po Rusijos išpuolio prieš Ukrainą buvo galima išsakyti dalykus, kurie anksčiau atrodė kone neįsivaizduojami. Radijas „Deutschlandfunk“ komentavo, kad vokiečiams metas išeiti iš „taikos judėjimo komforto zonos“, ir teigė, jog gynybos ministras buvo visiškai teišus.

Žinoma, pasigirdo ir kritiškų balsų: Heribertas Prantlas iš laikraščio „Süddeutsche Zeitung“ laikė šį terminą klaidingu ir pavojingu. Tačiau tokios pozicijos, atstovaujančios kairiajam pacifistiniam kultūriniam laukui, jau neb turi diskursinės viršenybės. Sąvoka „karinė parengtis“ įsitvirtino ir tapo Vokietijos gynybos politikos atskaitos tašku. Vis dėlto dauguma politikų šio termino neperėmė. Jie teigė suprantantys, ką Pistoriusas turi omenyje, tačiau nenorėjo to šitaip įvardyti. Atvirą pritarimą išreiškė, pavyzdžiui, Bundestago Gynybos komiteto pirmininkė Marie-Agnes Strack-Zimmermann ir ginkluotųjų pajėgų ombudsmenė Eva Högl. Apibendrinant galima konstatuoti tai, kas jau buvo matyti ir ankstesnių užsienio misijų metu, pavyzdžiui, diskusijose dėl karo Afganistane: politika semantiškai atsiliko nuo viešojo diskurso.

Borisas Pistoriusas suteikė vieną iš kelių impulsų, paskatinusių kultūrinį pokytį požiūryje į saugumo politikos realijas. Prie to dar anksčiau prisidėjo ir Bundesvero generalinis inspektorius Carstenas Breueris, kuris nuo pareigų perėmimo 2023 m. kovą savo kalbose nuolat vartojo karinės parengties sąvoką ir taip diskursiškai parengė dirvą ministro pasisakymams. Paties Breuerio kalba buvo neįprastai atvira net karininkui. Jis viešai vartojo ir tokias frazes, kurios iki tol dažniausiai buvo išsakomos tik viduje, pavyzdžiui, noras „nugalėti“.

Šios semantikos reikšmės negalima nuvertinti. Borisas Pistoriusas ir Carstenas Breueris savo aiškia kalba nedviprasmiškai nubrėžė kryptį, kuria reikia eiti: Vokietija turi būti pajėgi iš esmės prisidėti ginantis nuo galimo Rusijos puolimo NATO teritorijoje. Toks puolimas nebebūtų riboto masto konfliktas, o tarpvalstybinis karas. Jie taip pat

aiškiai teigia, kad Vokietija turi ne tik sugebėti kovoti tokiame potencialiame kare, bet ir jį laimėti. Todėl karinė parengtis čia nereiškia pernelyg didelio pasitikėjimo savi-
mi ar noro naudoti jėgą kaip politikos priemonę. Tai – reikalavimas stiprinti gynybinius pajėgumus taip, kad bent jau būtų reali viltis atgrasyti Rusiją nuo agresijos. O jei to nepavyktų pasiekti, Vokietija neturėtų būti pasmerkta kapituliuoti, bet privalėtų sugebėti veiksmingai apginti Aljansą. Vargu ar kas nors ginčytųsi, jog iki šio tikslo politikai, visuomenei ir Bundesverui dar teks nueiti ilgą ir sudėtingą kelią.